

SAMBAND

No. 41 September 1911

"Samband", — fortsættelse af kvartalstidstet Valdris Helsing — udkommer hver maaned, er tilegnet bygdelagbevægelsen og vil søge at fremme bygdelagernes formaal og arbejde for deres fremgang og trivsel. Abonnementspris, \$1.00 aaret; enkelte hefter 10 cents hvert.

Udgives af Samband Publishing Association, Minneapolis, Minn.

Bestyrer og redaktør:

A. A. Veblen,
Stillwater, Minn.

ISSUED MONTHLY AT MINNEAPOLIS, MINN.

Entered as second-class matter December 5, 1910, at the post office at Minneapolis, Minn., under the Act of March 3, 1879.

AUGSBURG
Publishing House

PUBLISHERS & IMPORTERS
PRINTERS & BINDERS

425-429 S. 4th Street
Minneapolis, Minn.

Valdris Samband.

Aarskontingent 25 cents. For en dollar aaret faar man baade medlemsrettighed og bladet "Samband". Valdriser og personer gift med Valdriser kan bli medlemmer. Næste stevne 9-10 Sept., 1911, i Minneapolis.

Embedsmænd og styre:

A. A. VEBLEN, President, Stillwater, Minn.
BENDIX HOLDAHL, Vice President, Roseau, Minn.
A. M. SUNDHEIM, Secretary, 3205 Park Avenue,
Minneapolis, Minn.

O. A. HAIN, Minneapolis, Minn.
HARALD THORSON, Elbow Lake, Minn.
M. A. WEBLEN, Minneapolis, Minn.

PIANOER og ORGLER

Ikke for at vise frem noget billede, men for at faa tilladelse til at henlede Deres opmærksomhed paa vort store lager af instrumenter, da det vil interessere enhver musikelskende.

Skriv efter vor katalog og nævn hvad som ønskes, piano, pibeorgel, kapelorgel eller husorgel. Nævn "Samband".

Northwestern Music House,

CARL RAUGLAND

520 - 2nd Ave. S., Minneapolis, Minn.

ADRESSELAPPEN

paa omslaget viser hvorvidt kontingent er opbetalt eller om man staar tilrest. "Sep 11" betyr: "opbetalt til September 1911". Men "Sep 10" er det samme som: "opbetalt bare til September 1910". I sidste tilfælde burde daleren snart komme tilsyne. Er gjælden end ældre saa, hvis du kan, betal nu, straks, med det samme.

Samband

(continuation of Valdris Helsing)

is a monthly magazine devoted to old country folk-lore, tradition, and history, and historical and biographical sketches from the Norwegian settlements in America. It is especially dedicated to the bygdelag movement among Americans of Norwegian origin or descent, and seeks to further the growth of the bygdelag societies and the attainment of their aims and objects.

Subscription price, \$1.00 a year.

Single copies, 10 cents.

Published at 322 Cedar Ave., Minneapolis, Minn., by the Samband Publishing Association.

Manager and editor:

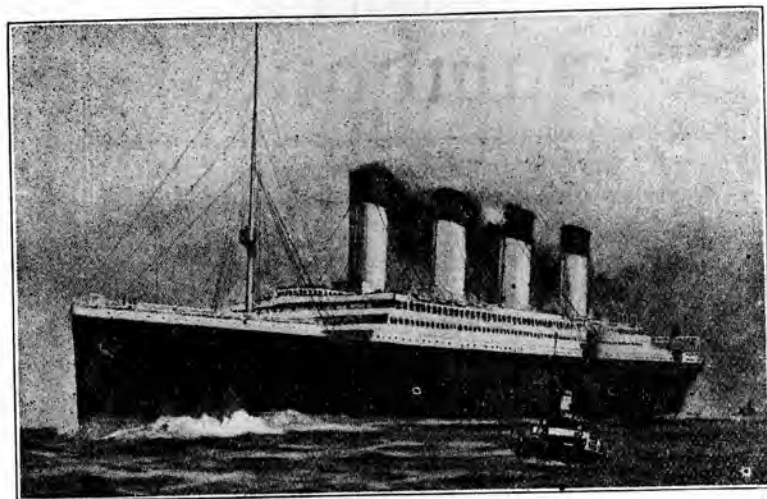
A. A. Veblen,

Stillwater, Minn.

INDHOLD AF NO. 41, SEPTEMBER 1911:

	Side
Nordmændene hjemme og her. Fjeldbygding fra Gudbrandsdalen	321
Vore pionerer. Pastor Adolf Bredeesen	322
Minder fra en fisketur. Herman Karlsgodt	327
En farlig reisefølge. R. N. Qualey	329
En liden epistel. Johan C. Gran	332
Den gjenfundne kirke. Dr. O. E. Hagen	333
Min tante. O. W. Holmes, oversat af O. L. Kirkeberg	349
Liste over bygdelagene	351

The White Star Line

"OLYMPIC" and "TITANIC"

45,324 Tons

Største og fineste Dampskibe i Verden.

En Billet med White Star Line

Er en Garanti for en sikker, bekvem og hyggelig Reise med en af Verdens største, fineste, hurtigste og mest moderne Dampskibe.

Køipladse i private Rum for 2 eller 4 Personer bør reserveres itide. Dampskibsroute og Hvide Stjerneliniens billigste Billetpriser samt nærmere Oplysninger om Reisen sendes frit paa Anmodning.

Man henvende sig til

O. E. BRECKE.

NORTHW. PASSENGER AGENT

119 & 121 SO. 3RD ST., - MINNEAPOLIS, MINN.

IV

Samband.

No. 41

September

1911

Nordmænd hjemme og her.

Mel. Paa Solen jeg jer.

Der ligger et land høit op imod nord,
Kjendt under betegnelsen: Norge;
Dets strævsomme folk saa fredelig bor
I Ly af „naturskabte borge.“
Hver nyder med sit, de store og smaa
Er fængslet ærbødigt til pletten,
Hvor fædrene gif i oldtiden graa,
Og hvor end staar hjemmet for ætten.

Og drager de ud til fremmede strøg
At bygge og bo i det fjerne,
De længes iblandt — thi hjemmets røg
End skue de ville saa gjerne;
End ulmer der gniit af Kjærlighed varm
Til arnen, hvor buggen har staaet;
Thi fædrelandsfind i nordboens barm
Fra barnsben af rødder har staaet.

Et udartet skud paa slægternes træ
Er den, som sit eget folk glemmer;
Og den er forvift et „uføleligt fræ“,
Som redet, han laa i beftjæmmer.

Vi endog her best vil fædrenes land
 Beständig med agtelse hædre
 Og fylke os sammen — kvinde og mænd,
 Som børn af ærbærdige fædre.

I mindernes ramme smykket end staar
 Det dalsrøg, hvor vi hørte hjemme;
 Hvor elven i fart end boblende gaar
 Og brummer med velkendte stemme,
 Omkranset af ller, aarsrøg og fjeld,
 Der ei luder nedad af alder.
 Det elskede land skal hæder og held
 Omhylge, til Dovrefjeld falder.

Fjeldbygding (fra Gudbrandsdalen.)

Vore Pionerer.

(Af Adolf Brødelsen).

Med „vore Pionerer“ mener jeg alle de gjæve mænd og kvinder, som har været vort norske folks og vor lutheriske kirkes banebrydere og foregangsmænd i dette land. „Under alt, som me vanda og fnu,“ lad os ikke glemme dem, men komme dem ihu med tak og ære. Det har de fortjent af os.

Jeg tør sige, at jeg har kjendt og kjender vore pionerer. Det var min lykke — jeg agter det for en lykke, **et privileg** — at vokse op i et norsk nybygge længst ude i urfogen, i midtre Wisconsin, ved Wisconsin River. Det var noget andet end at vokse op paa en profaisk farm eller i en kjedelig smaaby nu for tiden. Naar jeg tænker tilbage til min barndom, og det gjør jeg ofte, saa stiger der op i erindringen en broget mangfoldighed af billeder — den endeløse urfug fuld af ædelt vildt; Wis-

consin River med dens sandbanker, lange, gule rafts og „Raftemænd“ i røde flannelskjorter; indianere i flokkevis; franske voyageurs; og endelig en skare norske nybyggere med deres loghytter og smaa agerflække. „Mine barndomsdage er en billedsmykket sag,“ kan jeg sige med digteren. Jeg kjender pionererne, som en kjender sin egen far og mor og nærmeste grannere. Fire af de første norske nybyggere paa Koshkonong er mine naboer her i Derofield. De allerfleste af de egentlige pionerer har forladt dette timelige nu, og egentlig talt kan vi ikke mere hædre dem; men vi kan bevare og holde i ære deres minde, og det bør vi gjøre.

Det var ikke stor ære og anerkjendelse de fik i levende live. Da de drog ud fra Norge, fik de af mange medynk, velmente advarsler og formaninger, af andre klander og haansord og dystre spaadomme, men af ingen ros, neppe et opmuntrende ord af nogen. De havde, med tungt hjerte og trods mange betænkkeligheder og bange anelser, taget den beslutning at sige sine forældres land farvel og bryde sig en bane og bygge sig et hjem i det forjættede land, som vinkede hinsides verdenshavet. Der var noget i sandhed stort ved en saadan beslutning, men det havde saa eller ingen syn for og forstand paa dengang. At Kaldæerne Abraham og Sara for 4000 aar siden forlod sit land og sin slægt og drog til Kanaan — en fjorten dages reise paa kamelryggen — det var noget stort; men at norske Ola og Kari fra Baldres, Bojs eller Telemarken, uden en speciel Guds befaling og forjættelse til ledetjerne og vandringsstav, ligesfuldt trostigt i Guds navn tog sin barneslok og drog over havet helt til den anden side af jordkloden, det var en anden sag, det var intet at agte paa. Tænk saa paa den modtagelse vore pionerer fik her i Amerika. De havde tumlet i maaneder paa Nordsjøen og Atlanterhavet, udstaaet mangen fare, lidt ufjellig ondt, maaske fristet den sorg at maatte begrave en eller

flere af sine fjære i havets dyb, og baaret alt med et heltemod, som var al anerkjendelse værdt. Men ingen i New York ønskede disse fremmede fra midnatsoens land velkomne, og om at vise dem nogen ære ved deres ankomst var der ikke mere tale, end om de havde været en flok sauer. Vore pionerer mødtes i New York med kold, taus ligegyldighed eller næsevis nysgierhed eller flir og spottegloser og alskens optræfferier. Som modtagelsen var ved landstigningen, var den overalt indigienem landet, i Albany, paa kanalbaaden, i Buffalo og ved ankomsten til Milwaukee eller Chicago. Følg saa pionererne under det kortere eller længere dagverk, som forundtes dem her. Det er sandt, Gud velsignede deres hænder's arbejde. De havde ikke bare slid og stræv og javn og sorg, men ogsaa glæder, det frugtbringende arbeides glæde, dernæst familiegæderne, og om de var kristne, glæden i Gud og hans ord, den højeste af alle glæder. Men anerkjendelse, ære og berømmelse af mennesker tilfaldt dem ikke. De maatte begynde med to tomme hænder, i loghytter eller jordkjeldere. Det grove og slidfomne arbejde faldt i deres lod, medens embeder, godt aflønnede æresposter og stillinger og berømmelse indkasseredes af amerikanere og irlændere, som var landets sprog mægtige og bedre forstod at holde sig frem. Søs amerikanerne fandt vore norske pionerer sjelden forståelse, sympati og agtelse, men alt for ofte det modsatte — fordom, ringeagt eller modbydelig medlidenhed. Naar de saa endelig efter endt dagverk gik ind til den evige hvile, blev de maasse, saaledes som jeg selv mer end en gang har seet med mine egne øine, lagte i en simpel, umalt kasse „uden stas eller for," fik lidt høvlflis til hovedgærd, fjørtes til graven i en lumervogn og stedtes til jorden, under mange taarer vistnok, men uden at et ord blev målt, uden flokkeslang og uden jordfæstelse og fik en simpel fjælesjtub som sit gravmæle.

Vore pionerer fik ingen ære i verden, og de ventede heller ikke saadant som ære. De plagedes ikke af „den honnette Ambition." De vilde være selvhjulpne, ikke falde nogen til byrde, og de vilde med et ærligt navn lægges i sin grav; men nogen ambition udenom dette havde de ikke. De ventede ikke, at nogen skulde blæse i basun og gjøre stas og frans for dem. De var og blev smaa i sine egne øine, og „kun dagligdags er al min dont" tyktes de fra først til sidst. De forstod ikke selv, at de var noget eller havde udrettet noget, som var værdt at gjøre væsen af. Det var med de fleste af vore pionerer som med Jørgen Moes „Ungbirk," der speiled sig i fjorden og „skued saa deilig feil," vidste ikke selv af, at den med aarene var bleven baade stor og skjøn.

Men var vore pionerer saaledes selv bramfrie og fordringsløse, saa lad os, som staar i saa stor en taknemmelighedsgæld til dem, saa meget desmere hde dem den anerkjendelse og ære, som de har saa vel fortjent. Lad os norske amerikanere af anden eller tredje generation for det første se til, at vi har øie for, hvad disse vore foregangsmænd og rydningsmænd i dette land selv var, og hvad de har været og ofret og lidt og stridt og udrettet. Hvad den enkelte — din far eller min, min mor eller din — evnede, var maasse ikke stort; men hvad alle vore norske pionerer tilsammen har ryddet og bygget og plantet og samlet paa alle omraader, alt hvad de har virket, med haanden og aanden, med øks og plog og pen og bog, det er i sandhed store ting.

Lad os da komme pionererne ihu ved vore bygdestebner og ved andre festlige sammenkomster. Lad os bevare deres navne og livshistorie fra forglemmelsen. Vore norske forfædre, som for tusend aar siden først byggede Jylland, fik sin „Landnamsbof." De normanniske landnamsmænd i England under den berømmelige hertug Vilhjaln fik sin doomsday-boof. Vore

gjæve landnamsmænd her i Vesterheimen maa ikke gaa i glemmebogen. Dernæst lad os se til, at vi bevarer fra slægt til slægt den arv, vi har faaet fra vore pionerer. „Dei gav ojs ein arv til aa gjøyma; han er større enn mange vil tru.“ „Lat os halda den arven i stand.“ Pionerernes børn maa ikke jaaledes som altfor ofte sfer, ved lediggang, ødselhed, drif, eller vilde spekulationer skusle bort frugterne af sine forældres lange og tunge dagverk. Ikke heller maa de vanvyrde og kaste fra sig den aandelige arv, som de har faaet gennem sine norske forældre. Det er noget, som desværre „Janseefnut“ og hans hustru ofte gjør, til ubodelig skade baade for sig selv og sine børn. Endelig, skal pionerernes minde bevares og hædres, saa maa deres efterkommere slægt efter slægt træde i pionerfædrenes fodspor, efterligne deres mange dyder, medens de samtidig sly deres saa lyder. Dette er noget, som ofte har været fremholdt; men det gjøres vist fornødent, at det fremholdes atter og atter. Den yngre slægt blandt os norske amerikanere er mere oplyst og har mere ydre politur end fædrene og mødrene; men, om jeg ikke ser feil, er den i fare for at vanslægte, blive arbeidsfry, ryddelseslyg og blødagtig. Vore norske pionerer, baade mænd og kvinder, var strævsomme, holdt i ord og gjerning det legemlige arbejde i ære. De var tarvelige og nøjsomme, satte tæring efter næring. De var ærlige, satte nødig gjæld og var redelige betalere. De var driftige og haardføre. De havde dyb ærbødighed for det hellige og vilde gjerne bevare for sig selv og sine efterkommere Guds ord og sakramenter. Være være vore norske pionerer for alt dette! Maatte deres minde længe leve blandt os. Maatte en efterslægt, som i alt hvad godt og priseligt er trolig træder i fædrenes fodspor, være deres skjønneste og varigste æreminde.

Minder fra en fiskeetur.

Sr. redaktør: — Det var vel mest passende, at skrive om emner fra dette land, men jeg er ikke i besiddelse af noget som kan være passende; for skulde jeg forsøge, vilde det komme til at lyde omtrent saa: „Grow more corn and raise more hogs and buy more land,“ og saa over igjen det samme. Derfor vil jeg i tankerne gaa tilbage til Norge og nedskrive nogle minder fra en fiskeetur.

Vil du bli med paa vangen at fiske? Det var Andris i Lyffjun, som taltale mig med disse ord. Han var en gammel fisker, fuld af liv og moro. Jeg hadde paa den tid en lidenskabelig fiskehyst, saa jeg var ikke sen med at saa pakked mine nødvendige sager, og iveri bar det opover bygden og vestover aasen, over aaer og bække, over bløde myrer, over stub og sten, den fem timers lange vei, vi hadde at gaa før vi naaede vort bestemmelsessted. Andris hadde en sæter der, lige ved Bangsfjorden, hvor vi skulde ha vort logis. Vangen ligger i Vagns og Reinlis Sameie, som ikke er langt fra skillet mellem Valdres og Hallingdal.

Efter Andris's raad skulde vi tilbringe vor første nat i Bangstjernet, et lidet tjern som er i forbindelse med selve fjorden ved en liden elvestub. Bangstjernet er bekjendt for sin fede og vakre ørret. Vi roede ud fjorden, og hadde bare de saa skridt over haugen, saa var vi fremme. Der var ingen baad, bare en flaafe, som vistnok var til alles fri benyttelse. Den fandt vi, roede ud paa en liden ø, og lagde os i en liden jækning midt paa øen, for at vente paa solens nedgang. For at forte paa tiden fortalte Andris flere morsomme risper. Jeg spurte blandt andet: Du kjendte vel godt Jissar Tomas du? Ja, du kan tro, jeg kjendte ham. Det var en underlig skue, det. — Engang, fortalte han, Tomas og jeg gif over elven

herude, fandt han en fin, flad stenhelle, som han med al verdens magt vilde ha med sig nedpaa Endrestølen, hvor han vilde ha den til at male salt paa. Jo, han fik den med stort stræb i sin bakmeis. Men stenen var tung og meisen gammel og tør, saa at da han kom paa veien et stykke brast bunden i meisen og stenen for ubarmhjertig nedover Tomas's ryg og lægge. Men da blev han fint for alvor, saa han først stod længe med knyttet næve og brugte mund paa stenen: „Du dit frøtør o naut, du hadde førtent e skuldø flaa de sunt o mala de smaa som gryn.“ Dermed fandt han sig en anden sten, og til at flaa den istykker, og sa: „No ska du saa kjennø fo gøtt dæ smaka, no.“ Saa rusla han fremover til sæteren.

Da Andris var færdig med denne fortælling fik vi se, grenene bøiedes tilside og udaf skogtykningen kom en gammel mand med nogle fiskegarn over skulderen. Han styggede med haanden for solen og lod bliffet streife søgende bort efter strandbredden. Se der, sa Andris, der har vi gamle Reiar Rusviken. Han vil nok ha ud sine fiskegarn ikveld, men vi skal ha slaaten nu. Da han fik øie paa os indpaa øen raabte han til os: „Zmaaraakvæld ska han Ola saan min gjæte difkan uppø; dø staar ikji hono ein nipp dø!“ Reiar hadde sin sæter straks op i lien, kaldt Trytehylerne.

J best fik vi se solen dale nedom horisonten, og derfor var det tid for os at begynde. Vi roede ud noten mens fisken puldrede og legte og til mindre ringen blev des uroligere blev det. Og da vi fik noten paa land var det et helt rabalder — rødflækkede kulter, store og smaa, om hverandre, som arbeidede og vilde udpaa dybet igjen. Men vi hadde en anden mening, vi tog fisken op i en teine som var til det brug, og fortsatte med at drage til flokken halv tolv; og dermed var vi færdige for den nat. Vi bestemte os til at tænde op en stokiild og koge os lidt kaffe førend vi begav os paa tilbageturen til sæteren.

Mens kaffen kogte laa vi og iagtog flammen og røgen, som steg op i den stille luft, og lomen som sømmede majestætisk henover vandet, og andemor kom seilende udaf sivet med sine kyllinger ved siden. Da solen jendte sine første straalere henover furutoppene brød vi op og roede tilbage til sæteren, under fuglesang og gaulens galen.

Komne til sæteren, blev det til at koge fisk, og da Andris skulde ha fisk i gryden, var det ingen jmaastaaren far det. Jeg sa, vi kan da ikke orke at æde al den. Jo, sa han, æt mø fisk saa saar mø fisk, og Andris hadde ret. De efterfølgende nætter fiskede vi tildels i jelve Bangsijorden og i øvre og nedre Teinebandet med godt udbytte. En morgen da vi gif tilbage til sæteren hvor stien slængede sig efter et huskehæld sa Andris: „Her paa dette sted slog jeg engang en orm, som næsten skulde blevet min overmand. Den var tre alen lang og hadde man som paa en hest.“

Vore pligter hjemme kaldte paa os, saa vi maatte sige fjeldet, med dets tillokkelser farvel for denne gang, men minderne lever længe. Jeg kan ophjse at min fiskekammerat Andris i Lyffjun, var far til bankkasjerer M. M. Luffen i Elbow Lake, Minn.

German Karlsgodt,
Newcastle, Mebr.

En farlig reisejælle.

Da jeg var færdig med den Forenede Kirkes aarsmøde i St. Paul, hvor i parentes jagt, takket være Prof. Veblens omtanke og de altid villige og ihærdige Valdriiser i St. Paul og Minneapolis, vi hadde en hyggelig Valdriis jupper med næsten 50 Valdriiser og andre skikkelige folk tilstede — saa reiste jeg

til Decorah, Iowa, hvor jeg har en masse sambygdinge og saaledes en gang imellem tager mig en tur til Baldris ved at rejse did. Jeg besøgte Knut Vick, Nils Qualey og andre. Da jeg skulde rejse fra Decorah sagde Knut: „Du kjæring, faar gaa ut i kjøkkenet og lave til et par smørrebrød til han Reiar, at ta med paa reisen.“ „Det behøves ikke,“ sagde jeg, „jeg er saa mæt at jeg kunde rejse til Branæs før jeg blir sulten igjen.“ Men han mente paa, at det blev længe før jeg kom til Madison, og jeg vilde finde en liden bette god at finde.

Mens fruene var i kjøkkenet holdt han videre paa, at jeg skulde ta med paa veien et par flasker isende kold „pop.“ De skulde jeg nok finde er gode at juge paa paa reisen. Saa kom kjæringen med en stor papirpose fuld med mad. Jeg modsatte mig nu at tage nogen „pop“ med, da haandkufferten var fuld af klæder, bøgger, blade og beretninger fra aarsmødet, og jeg ikke kunde saa alt med til stationen. Men Knut mente paa at M. C. Qualey kunde bære haandkufferten did, og G. Steine tilbød sig at bære madposen og saa maatte da jeg bære en popbuttil. Jo da, vi kom godt og vel til toget og jeg fik mine jager tilsidst anbragte i et hjørne af sædet. Den kolde popflasken var all right i det hede veiret; thi der blev saadan en nydelig kjølig atmosfære i dens nærhed, at jeg uvilkaarlig velsignede Knut for hans omtanke.

Bed togskiftningen i Calmar var jeg ogsaa saa heldig at jeg virkelig fik alle mine jager med til et sæde paa højre side i vognen. I vægkurven overfor fik jeg anbragt min madpose og hat, hvilken kom til at ligge tæt op til en hvid damehat med store, sorte struds fjære, og som jeg regnede ud maatte tilhøre en middelaldrende dame, der slumrede i sædet bagenfor, og som fremviste en rooseveltiansk tandrække med guldforsiringer. Popflasken blev i sædet ved haandkufferten.

Da vi omfjeder kom over Mississippifloden, ind i Wisconsin

sin hørte jeg en passager bemærke at druffekoppen var forsvunden fra sin plads ved vandbeholderen. Da huffede jeg paa min egen stats omsorgsfulde sundhedslove, og tillige at jeg ingen privat druffekop havde med. Nu vil popflasken komme vel med, tænkte jeg. Men da den nu var blet opvarmet var der et uhyre tryk at skyve forken ind imod, saa at da jeg endelig fik den ind, udgjød flasken en strøm som fra en kemisk brandsprøite. I min forfærdelse lagde jeg tommelfingeren over aabningen, men dette tjente blot til at forstærke straaalen, saa den stød over min højre skulder opover kupevinduet, og inden en trettendels tomme fra den nævnte damehat. Da spruten endelig gav sig saa meget at jeg kunde komme til at „juge,“ saa var der blot et par store blærer og omtrent en isefuld med vaadt igjen paa flasken. Jeg kom nu til at se tilbage, og der sad førnævnte dame og stirrede med et par øine som skuld du set en ko der betragter en hund oppaa høstjeldet. Noget syntes jeg, jeg maatte sige, og spurte om noget af hende. „Ikke meget,“ sa hun. Men passiar blev det ikke; ti jeg var ikke oplagt. Jeg funderte nu paa, om ikke Knut selv af erfaring var bleven flog paa hvad nytte jeg vilde komme til at saa af popflasken. Først faldt det mig ind at lave en helvedesmaskine af flasken, og sende ham den tilbage. Men om lidt gik det komiske ved sagen op for mig, og jeg ryttede af latter over hele kroppen. Jeg lod hævnene gaa ud over madposen, men den blev nu for strid, og der var nok igjen til frokost for hele familien da jeg kom hjem.

Hadde straaalen truffet den hatten, saa havde vel fængslets porte staaet aabne for mig ved ankomsten til Madison; thi jeg havde naturligvis ikke nok igjen af mine reise penge til at betale skaden paa en saadan svær hat.

M. M. Qualey.

En liden epistel.

I Augustheftet af „Samband“ finder jeg et stykke af Dr. J. S. Johnson om hvor der er „Guld at faa for intet.“ Blandt dem som har fundet nok er Dr. Johnson selv. Men saa tror jeg at ingen har strøet saa meget af det ædle metal ud heller som han. Naar jeg overfuer „guldet,“ som for eksempel, far-meren som kjøbte fulovnen, eller fra skolehusets jaga, ja det er store klumper de, og for at jeg kan ha det største gavn af det maa jeg kaste min vægt ned i den faarejfindsklædte kubbefstol, da er jeg for en stund ikke farmer her ved Spring Grove, men i fantasien er jeg tilbage til landet med den evige sne, hvor der er hytter, hus, men ingen borge. Jeg ser den lave skolestue med sine bord og bænker. Jeg ser mine klasjefammerater. Jeg ser den kjække, meget begavede, unge Baldris seminarist. Jeg ser en lysshaaret gut med en skreppe paa ryggen fuld af mad og bøger, der forlader en lav men kjær stue. Han skal paa skolen, han. Og i døren staar den inderlig elskede mor. Hvor hun har det travelt! Hun skal spinde og væve, strikke og sy, for at vi hendes rollinger ikke skal fryse eller lide nød. Og saa skal lekserne punktlig læres, og saa skal vi ikke komme for sent, og saa bær hun os paa bønnens arme frem til ham som gav os liv. Og saa faar vi tanker, vi blir store. Og saa faar far og mor budet at komme og saa sin store arv; og vi faar vore egne hjem. — Gatten af til Dr. J. for han udstrør saa rigelig med guld!

Johan C. Gran.

Den gjenfundne kirke.

Af Dr. D. E. Sagen.

“Hvor sagnets glimt kun lyse faa og dunkle
Fra glemselsnatten over fjerne old,
Kan fantasiens stjerne herligst funkle
Og lede fortids sjungende herold.”

Disse stemningsfulde ord af den iagtelvende digter Schwach rinder mig isinde som en isjon og passende indledning til Adam Dehlenichägers vakre digt, hvilket her gjen-gives. Disse digtere havde mange ledende karaktertræk tilfælles, og deres harpers strenge vare derfor stedse stemte til en aandbroderlig harmoni. Begge levede og aandede de i fortiden og jagneens verden og begge fejrede de det store og ædle i mennesket, hvad enten det fandtes hos fyrsten eller betleren. Derfor kvad ogsaa den første udaf sit hjertes trang ved sin aandsfrændes død:

“Ja, om egen vunde blot det kvæger
Vil jeg synge dog om Oehlenschläger.

— — — — —
“Ingen saasom han med tryllestaven
Maned Norges helte frem af graven

— — — — —
“Store aand, modtag fra mine hænder
Fjeldets blomst, hvorpaa min taare brænder.”

Underligt men dog fængslende ligejom de fleste sagn fra den forte døds tid er ogsaa det, hvortil Dehlenichläger har knyttet sit skjønne digt, jelsomt skjønt ifklædt poesien varme sjøb. De dog, baade foran og efter, maa jeg sætte et stort spørgsmaalstegn; thi mig er dette sagn en gaade. Hvorfra i den sagnrige Gudbrandsdal stammer det? Mig er det endnu

ikke lykkedes at finde faapas tilforladelige spor, at jeg tør nævne nogen hjemstavn. Men jeg undres ofte paa, om der ikke i dalens mange bygder endnu kunde findes nogen, hvis fagnkundskab kunde kaste mere lys over dette skjønne fagn. Noget kunde sikkerlig vindes, blot man fik de ofte indesluttede fagnaander til at tale ud! At det kun er et fantasifoster af digterens hjerne, kan jeg ikke tro; thi dertil har jaguet, afflædt sit let fjendelige poetiske svøb, en altfor naturlig og ubevidst fagnmæssig gestalt. Et virkeligt fagn tror jeg derfor ligger tilgrunde, men hvor søges det? Et andet spørgsmaal er det, om ikke digteren har bygget paa et fagn fra et andet sted, men ogjaa for denne antagelse mangler baade holdepunkter og fyldestgørende grunde. Mere sandsynlig synes mig den antagelse, at Dehleschläger virkelig havde fundet jaguet, allerhelst i uttrykte kilder, efterladte optegnelser, t. ex., af forhenværende danske embedsmænd i Norge, thi af saadanne skriftstykker af forskjelligartet indhold forekommer der en mængde i de gamle danske adelslægters brevskaber og arkiver. Dette rimeliggjøres da ialfald ved talrige lignende eksempler, hvorved baade fagn og historiske fjendsgjerninger er blevne reddede fra forglemmelsen.

Digtets første seks vers handler om pesten og de øvrige om kirken opdagelse, hvoraf de fleste optages af drømmesynet, som naturligvis er en udmykning. Sagnetets kjerne er kun, at børnene forvildede sig i skogen, stødte paa kirken, som derpaa ledede til dens gjenfindelse. Hvad der siges om vedbendranken, storken og brombærranken er vel helst billeder hentede fra digterens hjemland, Danmark, og fortællingen om „Risfelmunden“ er tidsstridig, da staaibuen var tidens skydevaab. Historien om de opslagne salmebøger i kirken er en uheldig anbragt anafronisme, da nævnte salme blev forfattet længe efter den korte død af Dr. Paul Eber, som døde 1569.

SKOVKIRKEN.

I Gudbrandsdalen stod en enlig hytte,
Hvis eier ei var bleven dødens bytte,
Da pesten dybt sin vinge synke lod
Og bragte gjæring i det friske blod
Og skræk og kval og vaande,
Hvorhen den gustne hex henblæste med sin aande.

De friske nordmænd, vant, at luft hin rene
Omboltre skulde fjeldets stene,
Som fluer sank; den vandle hede kom
Og gjorde bjerget nøgent, dalen tom,
Og lagde alting øde,
Som naar en frost afsvider dagens grøde.

Den stærke arm, som rask og uforfærdet
Var vant at styre ploven, svinge sværdet,
Blev mat. Ei foden mægted mer at gaa.
Rødt øiet blev, og læberne blev blaa,
Og Norges piger svunde,
Som roser i de vaade, kolde nattelunde.

Den barm, hvis skjønhed hele jorden hylder,
Svandt ind og steg igjen med sorte bylder;
Og kjæmpens hals, der nys med sundheds lyst
Det snilde hoved bar paa stolte bryst,
Sank som en slappet bu,
Og til et udbrændt kul blev øiets hede lue.

Naar solen steg nu i sin morgenrøde,
Da fandt den alting tomt, og alting øde;

Hvorhen den skued fra sin gyldne top,
 Blev den kun var en halv forraadnet krop.
 Da zittred den og blegned
 Og svøbte sig i skyer, til atter ned den segned.

Fælt monne sneen over graven fyge,
 Kun hist og her man saa en skorsten ryge.
 Saaledes længe vexled aar med aar.
 I Gudbrandsdalen stod endnu en gaard;
 Fra den de slægter ginge,
 Som stimled folkerigt nu atter hen paa thinge.

Paa thinget monne de sig tidt forsamle;
 Der talrigt stod de unge med de gamle.
 De raadslog om, hvordan de skulde faa
 En kirke bygt, som kunde freidigt staa,
 Hvor de med hellig vise,
 Med prædiken og bøn Gud Herren kunde prise.

Da maatte sorrigfuldt de med hverandre
 Med uforrettet sag fra thinget vandre.
 Skjøndt hver sin skjærv, i hjertet from og ren,
 Henlagde glad paa gamle kongesten,
 Blev summen dog kun ringe,
 Og mer formaade de nu ei at sammenbringe.

I somrens tid, naar alt var lunt og stille,
 Naar Laugens bølger monne sagte trille,
 Da samled de hver søndag sig en stund
 Udi en kjølig, dunkel birkelund,
 Og fromt sig hvælvend birken
 Da over dem saa trygt, som om de sad i kirken.

Men naar det isned omkring fyrrens blade,
 Naar græsset svandt, og viste klippens plade,
 Naar vintren spændte sig i panser ind
 Og svang sig paa sin ganger hvirvelvind,
 Da sad enhver alene,
 Da kunde de sig ei med andagt mer forene.

Hør nu, hvor snart den gode Gud med styrke
 Sin bistand giver dem, som fromt ham dyrke!
 To børn, det var en pige med en dreng,
 En sommersøndag gik ad grønne væng,
 Da fik de lyst at vove
 Sig over i de dunkelgrønne skove.

Det var den første pintsedag, den skjønneste,
 Den muntre fest, som holdes i det grønne.
 Der havde bygden den nu nylig holdt,
 Mens alle blomster dufted friskt og boldt;
 Bag nordens granepalmer
 De havde lovet Gud med høje jubelsalmer,

Som nu de børn rundtom i skoven vanked
 Og legte, sprang omkring og blomster sanked,
 Og trængte did, hvor skovens tykke krat
 Selv gjorde lysen dag til mørke nat,
 Da mon de sig forvilde,
 Og solen sank i hav, og det blev mørkt og silde.

Dog kom de hjem ei til den vante hytte,
 Forgjæves mon den bange moder lytte.
 Og natten svandt; de kom endnu ei hjem.
 Men dagen kom, og dagen bragte dem

Saa munter og fornøiet,
Med blomster hver i haand o glade smil i øiet.

Og da dem spurgtes, hvi de blev saa længe,
Hvi ei de kom, da solen gik til senge,
Om paa den grønne jord, om i et træ
De havde søgt usikkre nattelæ,
Da svared de tillige:
"O, vi har slumret sødt, det la'r sig aldrig sige!

Først hist vi rundt omkring i skoven vanked
Og legte, sprang omkring og blomster sanked
Og trængte dybt os ind i tætte krat.
Da blev det pludselig til mørke nat;
Vi kunde hjem ei finde,
Og solen saa vi fjernt bag skoven at forsvinde.

Da gav vi bitterligt os til at græde.
To andre børn i gjennemsigtigt klæde
Kom til os da; de vare begge smaa,
Med krusetgule haar og vinger paa.
De sagde: Lad os ile!
Vi viser jer et hus, hvor I kan roligt hvile.

Da fulgte vi de børn igjennem skoven
Hen til et hus, saa taarnet, høit for oven.
De ledte ind os ad en hvælvet port.
Det hus det var saa langt, det var saa stort,
Foroven i en bue,
Det hele hus bestod kun af en enkel stue.

Hvad der vi saa, det la'r sig ei beskrive.
De glutter sang: 'Her kan inat I blive;

Og naar imorgen I er vaagnet, gaar
Da hjem, hvor eders faders hytte staar,
Fortælle, hvad I funde!
Saa sjunge de med smil, gav os et kys og svunde.

Ak, moder, ak! i husets østre ende
Saa vi to store lys paa bordet brænde;
Der straalte det saa stærkt med røden guld,
Af modne bær og ax var væggen fuld.
De vindver var saa lange,
Did straalte maanen bleg, dog blev vi ikke bange.

Men i den anden kant, hvor dunkkelheden
Hang tyk og sort foroven og forneden.
Der lød bestandig fort en herlig sang.
Ledsaget af en dyb, alvorlig klang.
Vi hørte toner bruse,
Igennem tykke rør det monne vældigt suse.

Da tren en skare børn for os og dansed,
Indtil vi mer af alting sansed.
Vi slumred ind, og da vi vaagned, saa
Vi ingen flere børn med vinger paa.
Og sangen taug; vi skued
Ei heller mer de lys, som før i natten lued."

Saa talte de. Men med opmerksomt øre
Var bygden stimlet did for alt at høre;
De sagde: "Leder os paa husets vei!"
De ginge taust, paa veien taltes ei;
Fuld af forventning fulgte
De med et saligt haab, som endnu læben dulgte.

Igjennem busk og krat de børn dem førte,
 Hvor skovens dyr man langt fra tude hørte,
 Hvor ei fra pestens tid en stemme lød,
 Hvor solen sparsomt gjennem krattet brød,
 Hvor maanen skinned neppe,
 Hvor busk og tjørn og træ tæt fletted skovens tæppe

Med øxer maatte de sig veien bane;
 Men øxens brug er raske nordmænds vane,
 Og skjønt tilsidst den stærke haand blev mat,
 Sank dog for skarpe staa det tykke krat.
 De børn bestandig smutted
 Let gjennem busken ind; dem følge de beslutted.

Og som de nu ei modet synke lode,
 Da pludselig de for en afgrund stode,
 Som skjultes af de vildt nedhængne løv,
 Hvor klippen knuste fossens vand til støv,
 Hvor fraadens hvirvler vrirmed,
 Hvor over svælget svai paa kanten granen svimled.

Med trudsel skummed op de bølger hvide;
 Da stod de børn alt paa den anden side,
 Og havde ofte vinket, ofte kaldt;
 Og øxen slog med kraft, og granen faldt
 Henover kløftens grunde,
 Og blev en bro, hvorpaa de sikkert træde kunde.

Da hvisled det igjennem busk og tjørne;
 Og strax en hær af lossere, ulve, bjørne
 Imøde tren dem paa den fjerne strand,
 Og grinte fælt og viste skarpe tand.

Da sigted riffelmunden —
 Og i et nu var loss og ulv og bjørn forsvunden.

Alt daled solen bag de klipper bratte,
 Alt sank de senefulde arme matte,
 Da saa de pludselig fra dunkle vraa
 Midt paa en grønning lys en kirke staa,
 Af ranke træer omskygget,
 Stor fast som den i Nidaros kong Olaf bygged.

Med mos begroet, omkranset af naturen,
 Sig hæved favnetyk, ærværdig muren.
 Mod taget svang sig vedbendranken trygt.
 I kirketaarnet havde storken bygt;
 Den klapped med sin vinge,
 Med næbben hørte man den svagt paa malmet ringe.

Forbauset hen for sig de bønder stirred,
 Og hed og tung paa kinden taaren dirred,
 Og øxen faldt af haand ved ranke træ,
 Og haanden folded sig, og ned paa knæ
 De sank, og med hverandre
 De monne haand i haand derpaa i kirken vandre.

Og dem imøde løb en liflig tone
 Fra midten i den gyldne lysekronen.
 En drossel sad paa lysekronens arm
 Og sang i aftensolen rød og varm
 Og kviddred dem imøde
 Saa lifligt og saa sødt i kirkens aftenrøde.

Alt var forladt hel pludselig i tiden,
 Det maatte være længe, længe siden.

Og aabne salmebøger rundt man saa
Den sang: "Naar vi i største nøden staa,"
Var overalt opslagen,
Og alt var tykt bedækt med støvets hvide lagen.

Men klar fra altret, blank i aftenglandsen,
Af røden guld tilstraalte dem monstrantsen,
Og gennem vindvet brombærranken sig
Til altret havde snoet ydmygelig,
Og axet guldbeglødet, —
Til højre side vin, til venstre side brødet.

Og nu var ønsket opfyldt, sorgen svundet
Hendøde slægters tempel atter fundet;
Og i en hellig salme ud de brød,
Og klart det skjønneste kor i kirken lød.
Høit sjunge mænd og kvinder:
"Hvo banker, lades ind; hvo trofast beder, finder."

Sagnene om den forte død fæster sig som oftest ved enkelte tildragelser eller ved den ødelæggelse, nød og elendighed, som den forarsagede. I dette stykke skiller hystaaende sagn og digt sig fra de andre, idet farfottens af de fleste saa lidet kjende art og væsen berøres. Digterens ord er dog saa svævende og uflare, at jeg troede nogle ledsagende oplysninger vilde være paafkrævede. Peststudiet er nu lykkeligvis et brændende spørgsmål. Alle nationer og folk forsøger ad videnskabelig vej at væbne sig mod denne menneskehedens grusomme fiende, og uhyggelig talrige er allerede de ofre, som dette farlige studium har krævet.

I Welhavens bearbejdelse af sagnet om „Eivind Bolt," som, medens hans bygd laa øde, „blev hos huldrene aar for aar," hedder det:

"I elven var hver draabe vand
Hentørret under solens brand,
Og luften ruged lummer, kvalm
Paa de fortabtes bænkehalm."

og endnu mere paafaldende er Dchlenjchlagers ord:

....."den vandle hede kom
Og gjorde bjerget nøgent, dalen tom
Og lagde alting øde, osv."—

minder om hin tids usædvanlige atmosfæriske tilstande.

I aaret 1333 begyndte et tidsrum af en underlig oprørstilstand af naturkræfterne, i lægevidenskabens almindelig kjendt under benævnelsen den Pandemiske periode, omendstjont hele det 14de aarhundrede er præget af usædvanlige foreteelser, baade naturhistoriske og fysiske. Saaledes var f. eks., vinteren 1323 saa streng, at Østerjøen og endog Nordjøen mellem Norge, England og Island i mange maaneder laa tilfrosne, hvorved store ulykker skede. I de følgende 20 aar beretter kronikerne næsten utrolige ting: Jordstjælv, som varede uafbrudt indtil 10 dage, samtidige voldsomme udbrud af alle bekjendte vulkaner, umaadeligt nedbør vedvarende i maanedesvis uden afbrydelse med paafølgende ødelæggende oversvømmelser, eller tørke med lummer, kvælende og ofte sindbetagende hede, tætte, stinkende og giftige taager, som fra nordøsten bredte sig over landene som et liglagen, meteoror og mærkelige elektriske foreteelser ("signacula"), der satte det overtroiske folk i en uævnelig angst, umaadelige sværme af græshopper og andre insekter, som aar efter aar hjem søgte landene, formørkede luften, ødelagde al plantevæxt og ihjødte indbyggerne og indlandsdyrene med deres stinkende mæser af forraadnende legemer, pestbanger røg ("fumus contagiosus"), blodregn ("montes prodigiosa") o. a. m. næsten i det uendelige. Den

pandemiske periode med sin lange række af voldsomme naturforstyrrelser endte saa nysaarsdagen 1354 med en forfærdelig „stormflod“ i Nordsjøen fremkaldt, som det synes, ved samtidige orkanagtige storme og underjvæiske jordskjælv i det nordlige Atlanterhav, hvorved de tilgrændsende kystlandskaber vidt og bredt „aldeles ødelagdes.“

Widenskaben ifiller nu mellem fire hovedarter af pesten, let og ondartet byldepest, tarmpest og lungepest, af hvilke den sidste er den egentlige sortedød. Alle arter skyldes en bacille, som overføres ved visse dyr og insekter og under gunstige atmosfæriske betingelser endog gennem luften. Dette sidste er netop, hvad som indtraf under den sorte død, men i en før og senere ukendt grad, hvilket tilskrives naturens uædvanlig pestsvangre tilstand.

Sygdomssymptomerne under sortedøden var forskellige i de forskellige lande og paa farjottens forskellige stadier. Forbud paa pestens udbrud paa et sted var, at der paakom alle en uhyggelig dødsbleghed eller gulhed med samtidig stinkende aande. Sygdommen begyndte saa med en lammende mæthed, hovedpine, svindelhed, tilbøjelighed til besvimelse og stor angst og uro; derpaa kom stærke sting og smerte i brystet; frygtelig hoste med stinkende ekspectorat; forfærdelige blodbræfninger gennem mund og næse; bylder, kjertelsvulster; ulidelig tørst, mørk og forbrændt tunge, mørke blodblandede udtømmelser, fantasieren, sopor, — død.

Om pestens optræden i Norge beretter den islandiske præst Einar Havlidesjón (d. 1393) følgende: „Dette var farjottens vøje (kyn), at menneskene ikke levede længere end et døgn eller to med haarde sting. Efter dette fattede der ind blodbræfning, og for da aanden med.“ Dette beviser at pandemien optraadte i Norge i den allerværste form af lungepest, og den angrebne var altid dødens jikkre rov. Endog nu ved jaget

at fortælle om den forfærdelige „blodspen“, og de „sorte flekker.“ Saa brat kom undertiden døden, at de angrebne ofte døde inden nogle timer, ja kaldt døde, hvor de stod eller gik. Pestdøden var frygtelig kvalfuld og den syge døde ofte udstødende sønderrivende smerteshyl, idet han som en vanvittig sprat op fra sit leie. Eigene blev omtrent straks mørke eller ogsaa sorte og afgav til dels en saa frygtelig stank, at endog „rovfugle skede dem.“

Sortedøden frembød ogsaa i andre henseender underlige træk. Herhen hører ikke alene de uforflarlige sprang den gjorde paa sit løb, men især, at den helt eller delvis forsvaandede visse folkeslag. Saaledes blev jøderne ofte uberørte af smitten, medens folket omkring dem døde som fluer, hvorfor ogsaa mistanke opstod og grusomme forfølgelser. Saa hedder det i de irske kilder om den „rene irske race“, at „such as were right Irish-born, that dwelt in the hilly country are scarcely touched, so that few of them died.“ Ligeledes synes lapperne, finnerne og deres nærmest beslægtede frænder i Nordrusland og Nordsibirien at have undgaaet pesten.

De ødelæggelser, som pesten allesteds anrettede, var over al beskrivelse grufulde, og overalt opsteg der et forfærdelses og jammerens skrig.

„Der er ei ord for al den kval,

Som rammed da den vilde dal;”

Hedder det i Eivind Vølt, og endnu mere prægnant i Døhleschlagers sølomme billedsprog:

„De friske nordmænd . . . som fluer sank,”

og da morgensolen saa ødelæggelsens vederstyggelighed,

„Da sittred den og blegned

Og svøbte sig i skyer, til atter ned den segned.”

Endog Petrarca søger forgæves efter ord til at beskrive „denne grumme landfarfot, hvis lige verden aldrig nogenfinde

havde seet." „Det syntes fast som om hele verden ifulde styrte jammen," htrede en berømt læge i et Wiener tidskrift for 1879. I de islandiske annaler hedder det: „I denne tid kom en „drepjott" over nordlandene saa svar, at ingen havde hørt dens lige tiden Noahs flod."

Af øienvidner, som har efterladt sig beskrivelser af pestens hærjen, kunde nævnes en mængde: Munk, præster, biskoper, literater, jurister, videnskabsmænd og læger, men alle som en udbryder de, at ord formaar ikke at male de gjælige syn, som de dag og nat blev vidne til. Den mest rystende af alle disse beskrivelser er Boccaccios store digt „Decamerone" om pesten i Florenz og dernæst dens gang i Italien af Petarca, hvis fejrede „Laura" blev pestens rov. Af de kortere optegnelser hidrættes følgende af Gabriel de Mussis, jurist fra Piacenza. „Alene henligger den pesthyge i sit hjem. Ingen slægning, ingen læge nærmer sig ham. Forfærdet og med gjen rækker præsten ham sakramentet. Ufkelige er den ynges raad om forbarmelse. Med hjerteskjærende ord skriger børnene efter sine forældre og forældrene efter sine børn, men ingen hører. Ingen kirkelig handling drager slægt og venner til begravelsen. For en skjærb begraves adelsfolk og landets mægtige af menneskehedens pjaltrede udfud; thi dens egne standsfæller har frygten drevet bort. Dag og nat uden afbrydelse foregaar de skyndsomme begravelser og de tomme huse gjenstænges." Guy de Chauliac, en af middelalderens berømteste kirurger og livlæge til Pave Urban V siger: „Folket døde uden pleiende hænder og blev begravne uden kirkens velsignelse. Faderen skjottede ikke sønnen og sønnen ikke faderen. Menneskefjærligheden var død, haabet udslett." Petarca ender sin rystende skildring af tilstanden i Italien med disse ord: „Ulykkelige efterslægt, som ikke har seet denne elendighed og maa se vil anse dette vort vidnesbyrd for opdigtelse (inter fabulas)."

Fra de ældste tider har pesten været personificeret som en dødsengel, og dette ligger ogsaa i Dehlenschlägers udtryk. „Da pesten dybt sin vinge synke lod." dette er den orientalske og bibelske forestilling, og under jortedøden gjorde sig jærlig gjældende i mellem- og jhydeuropa. Minnesfolket i Norden derimod synes at have betragtet hjemføggelsen som et vært af Løsslupne onde magter, der lod haant om alt endog „Guds villie og raadslutning." Derfor streifer digteren sikkerlig ind paa det rigtige, naar han lader folketroen i pesten se en her, eller herenes førerinde, hvis „aande" var menneskene et gift-pust. Dette tidsrum var netop heretroens tid. Sagnet udmaler hende som en gammel gusten kvinde, der isørt en rød eller blaa staf, drog gennem landet fra hus til hus med en ribe eller joplime. Der, hvor hun blot ragede for døren, bevarede altid nogen, men hvor hun „sopede," døde „hver moders ijæl." „Pesta" hed hun i folkemunde. I bygderne paa Bergensskanten lader sagnet pesten vige sig som en „liden yng gulguften mand i jorte byklæder."

Om Pandemiens gang i Østasien er beretningerne saa og upaalidelige, bestaaende hovedsagelig af dødelighedernes grusfulde tal. En samtidig autoritet har dog iblandt andet følgende betydningfulde ytring: „Hele østen er angrebet og iblandt alle folkeslag høres kun jammerfreg, graad og juffe; man venter sig verdens ende." Med pestens indtrængen i Europa begyndte først tilforladelig historie. I 1346 beleirede Tartarerne allerede paa tredie aaret forgjæves den genuesske kolonistad Kassa paa Arim, da pesten udbryd iblandt dem og daglig bortrev „uttallige tusinder" i deres talløse hær, saa at dens før vanskelige stilling nu blev fortvilet. Da greb de til det umenneskelige middel ved hjælp af flyngemaskiner at kaste pestlig ind i den beleirede stad, med den virkning, at pesten straks udbryd med frygtelig voldsomhed. Flygtninge fra

Kaffa bragte nu smitten omtrent samtidig til alle middelhavslændene.

Afortedødens uhyggelige statistik kan her kun gives nogle faa træk. I Norge blev Bergens Dioces næsten blottet for geistlige; i Midaros døde det hele prestekollegium paa en karnik nær, og i det indre af landet blev hele dale folketomme. I Danmark blev mange byer og store egne lagt „næsten øde.“ I Sverige blev mangesteds neppe en fjettedel af befolkningen ilive og i Stockholm var gaderne fulde af pestlig. Af Londons befolkning blev ifølge de islandiske annaler kun 14,000 ilive. I Avignon i Frankrige formaaede man ikke at faa de døde begravet men kastede ligene i Rhonefloden, som paven dertil indviede, og i Kairo i Ægypten døde 12,000 til 24,000 mennesker daglig. Fra de tyffe lande berettes der, at over 200,000 landsbyer lagdes „aldeles øde.“ Det er en lang og gjælig statistik, som kunde oprulles.

Folkets forhold under pesten var meget forskjelligt: Some hengav sig til stum fortvilelse, andre henrebes til vild lidenskabelighed i en eller anden retning, men som oftest henfaldt mængden, især i byerne, til udskielser af alle slags. Man hører saaledes i de sydligere lande om alle slags forlystelser, hyppige selskaber, gjæstebud og danselag, ja midt i den grændseløse elendighed foranstaltede man endog masseoptog, karnevaaler og løjer af alle slags. Hvor dog mennesket er ubegribeligt! Iblandt nordens folk herskede der vistnok stor sorg men mere ro og alvor; men ogsaa her blev det endelige resultat, at folket henjank i egenkjerlighed og havefjæge, sædelig fordærvelse og almindelig forvildelse. Sandhed,ortedøden er det forfærdeligste kapitel i hele menneskehedens lange lidelseshistorie!

Sluttelig skal her i korthed berettes om senere pestudbrud i det 14de aarhundrede. I 1356 rasede ifølge de islandiske annaler en lokal „mannaud“ i Bergen og omegn. Nogle aar

senere udbrød en voldsom farjot, som i aarene 1359—1360 rasede over hele Skandinavien og Nordtyskland, ialmindelighed kaldt „Barnadødh,” men i Norge ogsaa „Mannaud.“ Den ryddede forfærdelig op iblandt børn og unge folk, men ogsaa voksne angrebes og døde. Den hærjede især voldsomt i Norge. Saa beretter de islandiske annaler under aaret 1371: „I dette aar gif en stor „mannaud of drepjott“ over hele Norge.“ Denne farjot var en yderst voldsom byldepest og optraadte kun i Norge. Den hærjede værst, hvorortedøden havde været mere skaansom, især i Oslo og omegn, men forøvrigt rasede den over hele landet. De samme frygtelige optrin som underortedøden gjentog sig, og et angstens og fortvilelsens skrig hørtes igjen over dal og strand. Fra Oslo hedder det saaledes i et brev til kong Haakon: „..... og har man her intet andet at gjøre end at bære dødt folk til jorden.“ Norge blev, som det synes, af alle lande mest medtaget af disse senere pestudbrud, og efter alle disse ulykker befandt det sig i en yderst elendig tilstand. Til Island kom pesten først i 1401 og derfra til Grønland og formodentlig ogsaa til de norske kolonier i Vinland.

Min tante.

(Af D. W. Holmes. Overfæt af D. L. Kirkeberg).

Min kjære tante! af hvor langt
hun kom foruden mand;
end jnører hun sit corsett trangt,
som pryð for jomfru stand.
Jeg ved det piner, skjønt hun ler
jaa muntert som hun kan,
om barmen maaler hun dog mer
end bestets korte spand.

Min kjære tante skuffet nok
 med haaret graat som is,
 hvi snurrer hun den vinter løf
 paa sliq vaaragtig vis?
 Svi bruger hun ei briller mer,
 som ser hun lige godt,
 naar gjennem dobbelt glas hun ser
 til nød at stave blot

Min bedstefar, min tantes far
 — tilgiv mig for mit smil —
 hvor at der ingen pige var
 saa smuk paa hundred mil.
 Da tretten aar hun var, hun fik
 paa finest skole gaa,
 hun tog med, som det var for skif
 ske, to haandklæder smaa.

De bandt min tante til en stang,
 saa hun blev slank og ret,
 de sulted hende dagen lang,
 saa hun blev smal og let,
 de foden snøret, haaret jved
 og frølled det med synd
 af, ingen dødlig værre led
 til straf for al sin synd.

Da saa min tante udlært var
 tog farfar hende hjem
 ved dag, at hendes fodefar
 ei loffed nogen frem:
 „ah!“ sagde farfar, da han tog

sin flint og laded den,
 „hvad kan sliqt yndigt væsen dog
 mod de forelskte mænd!“

Ik, ikke bogn, ei nogen farm,
 og ingen sadlet hest
 rev hende fra sin faders arm,
 skjønt hun var oplært bedst.
 Det vilde været hende godt
 og mig, forskaant at se
 en vrage rose dufte smaat
 paa slegten's gamle træ.

Liste over bygdelagene,

med først hvert lags formand, dernæst dets sekretær:

Baldvis Samband, A. A. Beblen, Stillwater, Minn.; A. M. Sundheim, Minneapolis, Minn.

Telelaget, A. A. Trovaten, Fargo N. Dak.; E. B. Salverson, Fargo, N. Dak.

Hallinglaget, Dr. Olaf Th. Sherping, Fergus Falls, Minn.; H. E. Møsafer, Wascott, N. Dak.

Nimmedølslaget, H. S. Strøm, Hillsboro, N. Dak.; O. O. Enestvedt, Belview, Minn.

Gudbrandsdølslaget, Rev. L. P. Thorkveen, St. James, Minn.; Ivar Olstad, 1302 Washington Ave. So., Minneapolis, Minn.

Trønderlaget, konsul H. Bendese, Grand Forks, N. Dak.; Prof. T. C. Wollan, Fergus Falls, Minn.

Nordlandslaget Rev. J. A. Johansen, Spicer, Minn.; Julius Bauman, Carlton, Minn.

Sognslaget, Rev. O. Refsdal, Chetek, Wis.; O. Williamson, Owatonna, Minn.

Selbulaget, A. O. Serum, Halstad, Minn.; O. H. Uglem, Princeton, Minn.

Bosjelaget, Prof. L. Doe, Forest City, Iowa; L. L. Torgerson, Riefter, Minn.

Sætedalslaget, Bj. Bjørnaraa, Starbuck, Minn.; G. Grundesen, East Grand Forks, Minn.

Nordfjordlaget, Rev. N. J. Meland, Lodi, Wis.; Rev. N. Anderson, La Crosse, Wis.

Landingslaget, G. A. M. Steen, Northfield, Wis.; E. S. Beck, Lake Preston, S. Dak.

Totningslaget, John Gordon, Minneapolis, Minn.; M. P. Thune, 2247 Fillmore St. N. E., Minneapolis, Minn.

Østerdølslaget, N. T. Moen, Fergus Falls, Minn.; Ole Høi-berg, Rathryn, N. Dak.

Søndmørslaget, Dr. S. Hjelde, Abercrombie, N. Dak.; Rev. T. Nørstadi, Dwight, N. Dak.

Stavangerlaget, konst. komite: Rev. S. Rookvam, Whalen, Minn. Prof. E. Kr. Johnson, St. Anthony Park, Minn., og andre.

Mjøsenlaget, Th. Gundersen, Beloit, Iowa; O. M. Onsum, Highwood, Ill.

Gadelangslaget, L. A. Walby, Hudson, Wis.; Per Jacobson, Hudson, Wis.

Solunglaget, Amund Østmo, Grand Forks, N. Dak.; E. M. Berg, McIntosh, Minn.

Stavanger og Søndre Bergenhus Amters Lag, Rev. E. J. East-wood, Jewell, Iowa; B. L. Bellesen, Jewell, Iowa.

Sigdalslaget, A. B. Pederson, Rothsah, Minn.; G. T. Hagen, Crookston, Minn.

Wisconsin Teleslag, Rev. S. S. Urberg, Blair, Wis.; D. T. Ormbreck, Arcadia, Wis.

Iowa Teleslag, Rev. A. J. Torgerson, Lake Mills, Iowa; E. G. Tweed, Lake Mills, Iowa.

Tin og Gransherredslag, Halvor Odgaard, Oldham, S. Dak.; Lars Stenson, Oldham, S. Dak.

Sundalslag, L. M. Anderson, Stevens Point, Wis.; E. G. Glad-ved, Lake City, Minn.

Gardangerlag, Wollert Gildahl, Sioux Falls, S. Dak.; S. A. Jordahl, Sioux Falls, S. D.

EVERYTHING

— FOR —

PUBLIC SCHOOLS
PAROCHIAL SCHOOLS
ACADEMIES
COLLEGES

AT WHOLESALE PRICES.

Our facilities for furnishing all ordinary school supplies, such as pupils' desks, class room seats and chairs, blackboards, crayon, ink, etc., are unexcelled. We can also supply office furniture and supplies, dormitory furniture and library outfits at lowest rates.

ALL GOODS GUARANTEED.—WRITE
FOR OUR CATALOG FREE.

Northwestern School Supply Co.

717-719 Hennepin Ave., Minneapolis, Minn.

I. A. THORSON, PRES. & MANAGER.

INDBYDELSE

TIL AT ABONNERE PAA

== Samband ==

Det udkommer hver maaned.

Det er et literært familieblad for det hele norske folk i Amerika, og vil levere den bedste folkelige læsning, ved norsk-amerikanske forfattere, som det er muligt at faa — helst saadant stof som angaar de gjøremaal og interesser som det almindelige publikum forstaar og skatter, og skrevet af dem som faktisk og praktisk ved hvad de behandler.

Det er desuden tilegnet bygdelagbevægelsen, og er det eneste skrift, som har sat sig til maal, at tjene denne sag som dens særlige tolk og talsmand.

Spørgsmaalet om et fælles blad for bygdelagene er foreløbig blit drøftet paa lagenes fællesmøde ifjor høst, og senere i aviserne; og det blir vist behandlet ogsaa paa bygdelagsstevnerne som blir afholdt udover sommeren og høsten.

I den hensigt at gjøre bygdelagfolkene kjendt med "Samband", som vil søge at bli erkjendt som saadant fællesblad, sendes prøveeksemplarer til medlemmer af de fleste bygdelag, hvis bestyrelser har været saa forekommende at meddele SAMBANDS udgivere navn fra sine medlemslister.

Prøvehefter sendes ogsaa til mange andre, med det maal at faa det udbredt saa vidt som muligt.

Det koster EN DOLLAR aaret.

Vil De saa bli bedre kjendt med bladet og sætte Dem ind i bygdelagbevægelsens væsen og fremskridt, og støtte foretagendet, saa bedes De sende ind et aars kontingent, med Deres navn og adresse. Udfyld nedenstaaende blanket og klip den ud.

Til udgiverne af "Samband":

For vedlagt en dollar bedes "Samband" sendt et aar til

(Navn)

(Post office) (Stat)

(Angiv husnummer i by)

Kjøb helst "money order" til forsendelse. Send saa det hele til

A. A. VELEN,
Stillwater, Minn.

Vakkert Landsted falbydes.

Undertegnede har tilsalgs den vakreste farm i Washington County, Minnesota. Den ligger 2 mil fra Stillwater;

en god mil fra den elektriske bane mellem St. Paul og Stillwater paa hvilken tog gaar hver halv time til tvillingbyerne.

Denne eiendom ligger i et af de vakreste og frugtbarreste strøg i Minnesota, ved en nydelig indsø. 121 acres, 95 dyrket, 6 acres frugthave. Naturlige og plantede lunde. Vaaningshuset er 56x40 fod, med 11 rummelige værelser og meget elegant anlagt. Varmeapparat. "Barn" 48x64 fod, moderne i alle henseender med vandstok, der er sikker mod frost. Stort drivhus, hønsehus og grisehus. Bygningerne har kostet mere end prisen paa hele eiendommen.

Dette er et udsøgt komfortabelt hjem til alle årstider, men er især tiltrækkende som sommerhjem for en familie, der ønsker at bo paa et sundt, naturskjønt sted, i et udmerket nabolag. Skolehus tvers over veien. Kirker, skoler, godt marked o. s. v. i den nærliggende by Stillwater. Skriv til undertegnede, eller kom til St. Paul og vær med ud og bese eiendommen.

Pris \$11,000.00.

A. Stolpestad

406 Pioneer Press Bldg.,
ST. PAUL, MINN.

Forretning i Land
og Byeieendomme.

Laan og
Brandassurance.

Lutheran Publishing House

Norwegian Books. Bibles in the Norwegian, English
and Swedish language.

DECORAH, IOWA

MINNEAPOLIS, MINN.

Luth Jaeger,

with **CORSER INVESTMENT COMPANY.**

New York Life Building, - - Minneapolis, Minn.

Offers his services in the matter of selling
and buying **Minneapolis** and suburban

Real Estate and Northwestern Farms and Lands

Write to him.

Gamalt fraa Valdres.

En Bog af gamle Fortællinger og Skil-
dringer fra Valdres af Lensmand og Stor-
thingsmand **O. K. Ødegaard.** Netop ud-
kommet paa H. Aschehoug & Co.s Forlag.

Det er gode Skildrin-
ger, og alle Valdri-
ser vil i Bogen finde
noget kjendt af Inter-
esse. Bogen er paa
192 Sider og koster
indbunden\$1.35
heftet\$1.00

Tilsalgs i

The Free Church Book Concern,

322 CEDAR AVE.,
Minneapolis, Minn.